

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

**на дисертацію КОВАЛЬСЬКОЇ ВІКТОРІЇ ВІКТОРІВНИ
«ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МІСІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ (НА ПРИКЛАДІ МІСІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ З
ПРИКОРДОННОЇ ДОПОМОГИ МОЛДОВІ ТА УКРАЇНІ)»,
поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук
зі спеціальності 12.00.11 – міжнародне право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасний етап розвитку міжнародних правовідносин характеризується процесами посилення взаємовпливу та взаємозалежності держав на міжнародній арені, а також активним співробітництвом з питань протидії спільним загрозам – загрозам миру та безпеці людства, міжнародної злочинності, міграційній кризі, негативним процесам у сфері довкілля тощо. Останнім часом через міжнародну економічну кризу зростає соціальне напруження, загострюються воєнні та громадянські конфлікти, продовжується розповсюдження зброї масового ураження. Інтеграційні процеси призвели до того, що ситуація в окремих країнах може стати небезпечною для широкої коаліції держав та усього світу. Попередження та боротьба з вказаними деструктивними глобальними явищами на сучасному етапі є неможливою зусиллями окремих держав.

Події на теренах нашої держави яскраво демонструють важливість і необхідність підтримання співробітництва з світовим співтовариством держав, міжнародними організаціями, передусім Європейським Союзом, членство в якому є пріоритетом вітчизняної дипломатії.

Для Європейського Союзу питання власної безпеки у всіх її вимірах є одними з визначальних. Тільки у безпечному середовищі можна розбудовувати «як ніколи тісніший союз народів Європи», забезпечувати економічний розвиток і зростання. Відтак особливе місце у правопорядку ЄС обіймають

правовідносини щодо спільної зовнішньої політики і політики безпеки. У 2004 році з метою створення на Півдні і Сході від нових кордонів розширеного ЄС зони стабільності миру і добробуту шляхом налагодження тісних довготривалих відносин із 16-ма сусідніми країнами, у тому числі Україною, було започатковано Європейську політику сусідства. Її метою є надання можливості сусіднім державам брати участь у різних видах діяльності ЄС завдяки тіснішій політичній, економічній, культурній співпраці та взаємодії в галузі безпеки. Загалом же слід констатувати особливе ставлення Європейського Союзу до держав-сусідів, оскільки їх проблеми та загрози можуть становити небезпеку для функціонування усього Союзу.

У зв'язку з цим важливим інструментом допомоги сусіднім країнам у подоланні криз та усуненні загроз безпеки Європейський Союз використовує спеціальні місії в рамках спільної зовнішньої та безпекової політики. Вони можуть мати різну правову форму, але зазвичай спрямовані на усунення конкретної безпекової проблеми у цільовому регіоні. Однією з перших таких місій стала Місія з прикордонної допомоги Україні та Молдові (EUBAM), започаткована у 2005 році для допомоги обом країнам у вирішенні та подоланні наслідків придністровського конфлікту. Наразі Місія продовжує активно працювати та значимість її діяльності зростає у зв'язку з сучасним конфліктом на теренах нашої держави, що породив нові виклики безпеці як України, так і всієї Європи.

Варто погодитися з дисертантом, що попри значущість діяльності місій ЄС в рамках закордонної і безпекової політики і загалом Місії EUBAM для України дослідження правового регулювання їх діяльності майже не проводилося у вітчизняній доктрині міжнародного права. Комплексні дослідження правових аспектів діяльності спеціальних місій ЄС в Україні фактично відсутні.

Зазначене засвідчує, що обрана тема для дисертаційного дослідження є актуальною, своєчасною, має важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Постановка мети, сформульовані завдання дисертації, хід їх вирішення засвідчують наукову новизну роботи і визначають її як одне із перших в українській правовій науці дисертаційне дослідження, присвячене комплексному дослідженню правового регулювання діяльності місій Європейського Союзу (на прикладі місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні).

Концепція дисертаційної роботи вмотивована. Дисертант добре обізнаний з матеріалом, відчувається ґрунтовне опрацювання джерел і вдале володіння сучасними методами наукового дослідження. Крім того, дисертація відзначається послідовністю, взаємозумовленістю концепції і результатів, цікавим змістовним матеріалом та аргументованістю.

Робота відповідає всім формально визначеним вимогам. Структура дисертації є цілком логічною й відповідає обраній темі дослідження. Відповідно до цілей, завдань, об'єкта і предмета дослідження робота складається зі вступу, трьох розділів (що об'єднують десять підрозділів), що супроводжуються висновками до них, загальних висновків і списку використаних джерел.

Так, у вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначається об'єкт і предмет дослідження, його методологічна основа, наукова новизна, теоретичне і практичне значення отриманих результатів.

Розділ перший «Теоретичний аналіз правового регулювання діяльності спеціальних місій» складається з чотирьох підрозділів, в яких охарактеризовано регулювання діяльності спеціальних місій в міжнародному праві. У підрозділі 1.1. «Спільна зовнішня та безпекова політика ЄС як політична та концептуальна основа діяльності спеціальних місій ЄС» встановлюється зміст зовнішньої та безпекової політики ЄС як основи створення та діяльності спеціальних місій ЄС. У підрозділі 1.2. «Регулювання діяльності спеціальних місій в міжнародному праві» визначено особливості

регулювання порядку створення, діяльності та припинення спеціальних місій за загальним міжнародним публічним правом. У підрозділі 1.3. «Особливості правового регулювання діяльності спеціальних місій Європейського Союзу» встановлюються особливості правового регулювання діяльності спеціальних місій за правом Європейського Союзу. У підрозділі 1.4. «Інституційні аспекти організації спеціальних місій ЄС» на конкретних прикладах розглядається правове регулювання інституційної організації спеціальної місії ЄС.

Розділ другий «Правове регулювання діяльності спеціальної місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM)» містить три підрозділи, в яких розглянуті історія створення та правові основи діяльності Місії EUBAM в Україні, а також значення Місії в світлі європейської політики сусідства. У підрозділі 2.1. «Становлення та діяльність спеціальних місій ЄС в Україні» простежено історико-правові передумови для створення Місії з прикордонної допомоги Молдові та Україні, а також порівняно ці умови з умовами розгортання Консультативної місії ЄС з реформування сектору цивільної безпеки. У підрозділі 2.2. «Правові підстави функціонування Місії EUBAM» окреслено правове регулювання діяльності EUBAM як одного з інструментів в рамках механізму швидкого реагування ЄС (EU Rapid-Reaction Mechanism). У підрозділі 2.3. «Місія EUBAM в реалізації Європейської політики сусідства: правовий ракурс» розглянуто вплив європейської політики сусідства на створення та діяльність Місії EUBAM.

Розділ третій «Основні напрямки функціонування місії EUBAM: правовий аспект» складається з трьох підрозділів, у яких розглянуто практичну діяльність EUBAM за окремими напрямками, її правове регулювання та вплив на розвиток правової системи України. Зокрема, підрозділ 3.1. стосується участі Місії EUBAM у боротьбі з контрабандою та нелегальною міграцією; у підрозділі 3.2. досліджується поняття інтегрованого управління кордонами, особливості його впровадження в Україні та вплив EUBAM на таке

впровадження; у підрозділі 3.3. розглянуто характер участі EUBAM у вирішенні конфлікту у Придністров'ї та подоланні його наслідків.

Висновки автора, пропозиції і рекомендації можуть бути використані як в теоретичній, так і в практичній сферах, що підкреслює теоретичну і практичну значимість представленої роботи.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Наукова новизна представленої роботи не викликає сумніву, оскільки у роботі здійснено комплексне дослідження правового регулювання діяльності місій Європейського Союзу та піднято низку ключових питань такої діяльності. Робота є самостійним і актуальним дослідженням важливих проблем, пов'язаних із діяльністю відповідних органів зовнішніх зносин. Системно проаналізувавши наукову базу дослідження дисертанта, можна зробити висновок про те, що отримані ним результати відрізняються науковою новизною та є науково обґрунтованими.

Так, науковою новизною характеризуються такі положення і результати щодо міжнародно-правового регулювання розгортання та діяльності спеціальних місій ЄС, особливостей такого регулювання на рівнях міжнародного права, права Європейського Союзу та національних законодавств. Зокрема, важливим є розкриття правової сутності спеціальних місій ЄС як особливого інструменту реалізації політик Союзу, в тому числі спільної зовнішньої та безпекової політики, спільної політики безпеки та оборони, європейської політики сусідства, а також механізмів створення та управління спеціальними місіями Європейського Союзу (с. 46-66).

У контексті досліджуваної проблематики важливим є висновок автора про вплив діяльності Місії EUBAM на правове регулювання діяльності прикордонних та митних служб України та Молдови, зокрема, показано яким чином Місія сприяла вдосконаленню правового регулювання та організації боротьби з контрабандою та нелегальною міграцією на українсько-молдавському кордоні, а також розробці правових основ і впровадженню в

Україні європейської концепції інтегрованого управління кордонами (с. 126-145).

Заслуговують на схвальну оцінку висновки щодо розмежування спільної зовнішньої та безпекової політики та спільної політики безпеки і оборони ЄС, а також обґрунтування відмінності між цими політиками та розкриття значення спеціальних місій для реалізації кожної з них (с. 25-33).

Важливе значення мають теоретичні розробки автора щодо регулювання діяльності спеціальних місій в міжнародному праві (підрозділ 1.2 с. 35-45), зокрема показано звичаєвий характер Нью-Йоркської конвенції про спеціальні місії 1969 року та визначено механізм застосування звичаєвих норм, відображених у Конвенції, у відносинах між Україною як державою та ЄС як міжнародною організацією, що формально не є стороною Конвенції.

Як з наукової, так і практичної точок зору важливим є також дослідження особливостей основних напрямків функціонування Місії ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM) – боротьба з контрабандою та нелегальною міграцією (с. 115-125), впровадження практик інтегрального управління кордонами (с. 126-146) та участі у розв'язанні Придністровського конфлікту (с. 147-156).

Крім того, варто відзначити широке використання дисертантом нормативно-правових актів ЄС та України, щорічних та тематичних звітів Місії EUBAM, звітів прикордонних та митних служб України, Молдови та країн ЄС, доповідей щодо діяльності спеціальних місій ЄС в Україні та інших державах, що забезпечили наукову достовірність отриманих результатів.

Зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Не дивлячись на загальну позитивну оцінку, у роботі Ковальської В. В., як у будь-якому новому теоретичному дослідженні складної та багатоаспектної наукової проблеми, містяться положення, які викликають зауваження, потребують уточнення або видаються недостатньо обґрунтованими.

1. Доволі дискусійним є висновок про розвиток права спеціальних місій ЄС як окремого інституту європейського права (с. 163-164 дисертації). Він потребує додаткового обґрунтування дисертантом.

2. Зі значними застереженнями можна вказувати, що оскільки Україна є стороною Конвенції про спеціальні місії 1969 р., «її норми застосовні у відносинах нашої держави та Євросоюзу» (с. 163 дисертації). Варто вказати на застосування відповідних *звичаєвих норм міжнародного права* у правовідносинах між спеціальними місіями ЄС та Україною.

3. Достатньо категоричним і дискусійним є висновок автора про неефективність діяльності Консультативної місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки України (EUAM) (с. 83), яка фактично почала функціонувати лише у липні 2015 р. Її завдання полягає у практичній допомозі правоохоронним органам та органам судової і виконавчої влади України, фокусуючись на реформуванні поліції, прокурорської системи та боротьбі з корупцією. З початку 2016 року EUAM розширила свій мандат з операційної, проектної та підготовчої діяльності з метою надання допомоги у впровадженні внутрішньодержавних реформ, що передбачають вжиття комплексних і порівняно тривалих заходів.

4. Відзначаючи порівняно вузьку проблематику дисертаційного дослідження варто вказати все ж на недостатнє представлення у роботі праць вітчизняних та зарубіжних юристів-міжнародників, які висвітлювали окремі актуальні питання досліджуваної тематики. Так, досліджуючи спільну зовнішню політику та політику безпеки як політичну та правову основу діяльності спеціальних місій ЄС, варто було би звернутися до робіт одного з найавторитетніших українських дослідників – доктора юридичних наук Микієвича Михайла Миколайовича (див.: Микієвич М. М. Правові засади організації та діяльності Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики та безпеки: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.11 / М. М. Микієвич ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К. : б. в., 2006. – 411 с.).

5. Робота значно б підсилилася релевантними статистичними даними, які відображають конкретні здобутки Місії ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM) та свідчать про її ефективність. Крім того, варто було би виділити основні форми діяльності цієї місії, систематизувати основні зміни, що відбулися у національному праві України під впливом діяльності EUBAM, а також визначити її вплив на виконання Україною своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію 2014 р.

Окрім того, варто уникати в найменуванні структурних компонентів дисертаційного дослідження такого поняття, як «аналіз» («Розділ 1. Теоретичний аналіз правового регулювання діяльності спеціальних місій»), оскільки науковий аналіз є лише одним із багатьох наукових методів дослідження, що використовувався автором, поряд із індукцією, дедукцією, науковим абстрагуванням тощо (с. 5 автореферату, с. 7 дисертації).

Разом із тим висловлені зауваження мають уточнюючий характер, запрошують автора до дискусії і в цілому не применшують наукову та практичну цінність висновків і пропозицій, винесених автором на захист.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження Ковальської В. В. висвітлені у тринадцяти наукових публікаціях, у тому числі у шести статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, одна з яких – у зарубіжному періодичному виданні (Международный научно-практический правовой журнал «Legea si Viata», Республіка Молдова) та п'яти тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях. Вказані наукові праці відповідають тематиці дослідження та відображають його найважливіші висновки. Кількість та обсяг публікацій, які розкривають основний зміст роботи, засвідчує достатній рівень апробації отриманих результатів.

Оцінка відповідності змісту автореферату і основних положень дисертації. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертаційної роботи та відповідає вимогам законодавства щодо написання та оприлюднення таких робіт. Наукові результати, висновки та пропозиції, наведені в

авторефераті, повністю розкриті та обґрунтовані в дисертації. Зміст автореферату методично і концептуально є цілісним, має науковий виклад, в цілому позбавлений однобічних чи категоричних висновків та відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Ковальської Вікторії Вікторівни «Правове регулювання діяльності місій Європейського Союзу (на прикладі місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні)» є завершеною працею, її зміст свідчить про те, що робота виконана на високому теоретичному і методологічному рівні, містить нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, пов'язані з вирішенням важливого наукового завдання щодо виявлення правових основ діяльності місій Європейського Союзу на прикладі Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам пунктів 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а її автор – Ковальська Вікторія Вікторівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.11 – міжнародне право.

Офіційний опонент –

Доцент кафедри міжнародного права
Національного юридичного університету
України імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук

[Handwritten signature]

Т. М. Анакіна

